

Násilí na seniorech a jeho dopady na duševní zdraví ve vyšším věku

Lucie Vidovičová

MUNI FSS – Centrum pro výzkum stárnutí CERA

Výzkumný institut práce a sociálních věcí, v.v.i. RILSA

lucie.vidovicova@rilsa.cz

MASARYKOVA
UNIVERZITA

GERONTOLOGICKÝ
INSTITUT

IRJ:

Týrání, zneužívání, zanedbávání seniorů a špatné zacházení s nimi (EAN) je **jednorázové nebo opakované**, záměrné nebo nezáměrné jednání nebo nečinnost vůči člověku **vyššího věku**, typicky ve vztahu **odůvodněně očekávatelné** důvěry, v jehož důsledku došlo ke škodě či újmě fyzické, psychické, sociální, materiální, právní, nebo mravní, případně k jejich kombinaci. Důsledkem tohoto jednání či nečinnosti může být kromě ohrožení majetku, zdraví, života, svobody nebo lidské důstojnosti také **vznik či prohloubení** situační, dočasné nebo celkové zranitelnosti člověka. Výše definované ... může, ale nemusí naplňovat skutkovou podstatu trestného činu. Jeho původci mohou být **jednotlivci, instituce či společenské prostředí**.

Definice fenoménu EAN RESTABUS přijatá Výborem pro práva starších osob
Rady vlády pro lidská práva 1.6.2022

Formy: a) fyzické; (b) psychické nebo emocionální; (c) sexuální; (d) finanční nebo materiální; (e) zanedbávání + **nenávislné projevy namířené proti starším osobám** (hate speech)

<https://docs.un.org/en/A/HRC/54/26>

Výzkumný vzorek

- N = 2 689
- 65 – 99 let; Ø age= 74 y
- 57 % žen
- 19 % online & 81 % dotazník „tváří v tvář“ F2F
 - tazatelé: Ø věk 50 y; (18 – 95 y); 82 % žen
- kvótní výběr, reprezentativní podle věku, pohlaví, vzdělání, velikosti a místa bydliště
- 244 získaných proměnných (r.traumata, pachatelé, QoL/zdraví, postoje k RJ)
- terénní sběr dat: 9-11/2022

Oběť =

respondent má jednu a více zkušeností
s jakýmkoli typem zanedbávání a zneužívání

(1) blízké vztahy (2) + veřejné prostory + „šmejdi“ (3) + svědectví (sekundární trauma)

	Prevalence	Ženy	Muži	věk 65-84	věk 85+
Prevalence 1	29 % (N = 769)	28 %	29 %	28 %	38 %
Prevalence 2	39 % (N = 1041)	38 %	40 %	38 %	48 %
Prevalence 3	41 % (N = 1095)	40 %	42 %	40 %	50 %

Oběť =

respondent má jednu a více zkušeností
s jakýmkoli typem zanedbávání a zneužívání

(1) blízké vztahy (2) + veřejné prostory + „šmejdi“ (3) + svědectví (sekundární trauma)

	Prevalence	Ženy	Muži	věk 65-84	věk 85+
Prevalence 1	29 % (N = 769)	28 %	29 %	28 %	38 %
Prevalence 2	39 % (N = 1041)	38 %	40 %	38 %	48 %
Prevalence 3	41 % (N = 1095)	40 %	42 %	40 %	50 %

Oběť =

respondent má jednu a více zkušeností
s jakýmkoli typem zanedbávání a zneužívání

(1) blízké vztahy (2) + veřejné prostory + „šmejdi“ (3) + svědectví (sekundární trauma)

	Prevalence	Ženy	Muži	věk 65-84	věk 85+
Prevalence 1	29 % (N = 769)	28 %	29 %	28 %	38 %
Prevalence 2	39 % (N = 1041)	38 %	40 %	38 %	48 %
Prevalence 3	41 % (N = 1095)	40 %	42 %	40 %	50 %

Oběť =

respondent má jednu a více zkušeností
s jakýmkoli typem zanedbávání a zneužívání

(1) blízké vztahy (2) + veřejné prostory + „šmejdi“ (3) + svědectví (sekundární trauma)

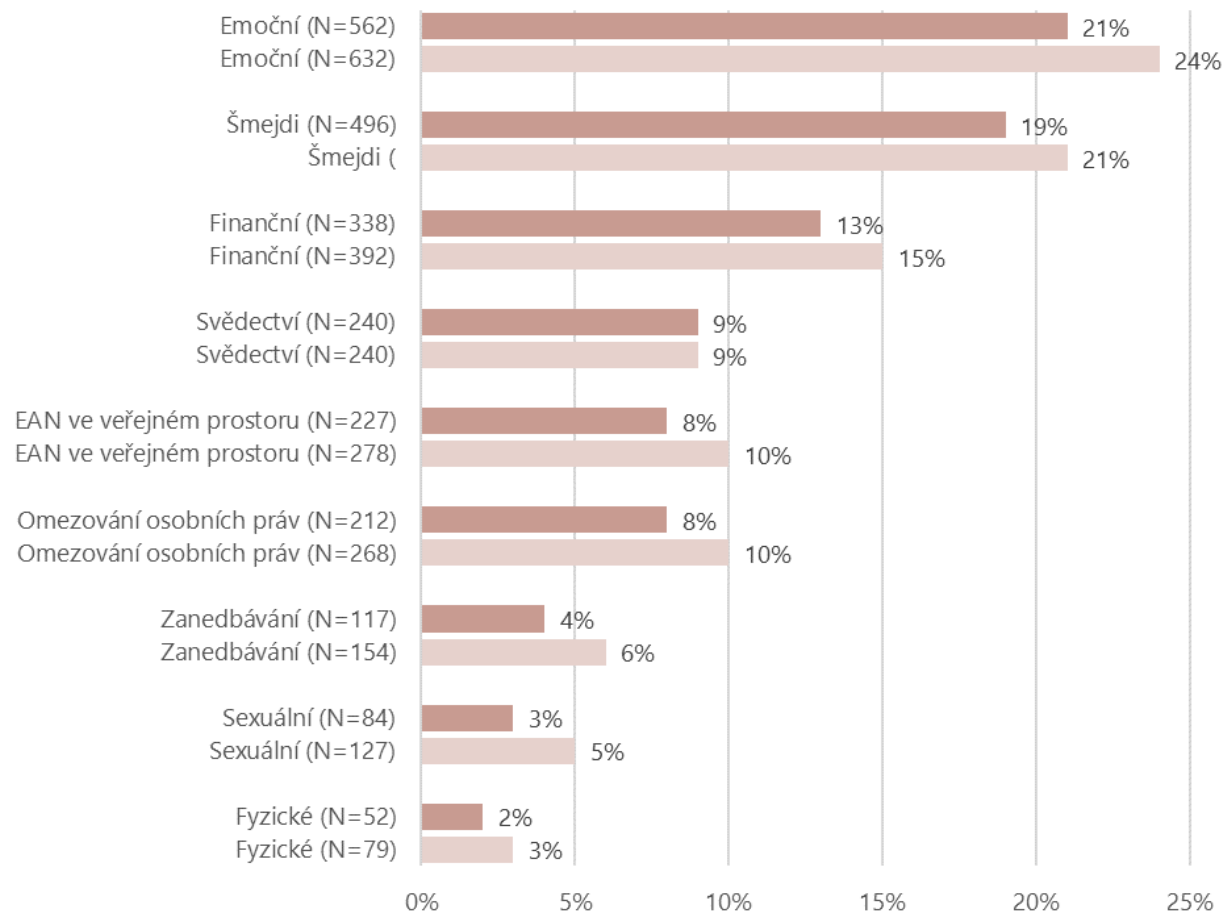
	Prevalence	Ženy	Muži	věk 65-84	věk 85+
Prevalence 1	29 % (N = 769)	28 %	29 %	28 %	38 %
Prevalence 2	39 % (N = 1041)	38 %	40 %	38 %	48 %
Prevalence 3	41 % (N = 1095)	40 %	42 %	40 %	50 %

Dopad na kvalitu života obětí

pocit **bezmoci** (51 %), napětí (50 %), hněv, nenávisť (41 %), strach (34 %), potíže se spánkem, noční můry (33 %), deprese, **úzkost** (30 %), zhoršení zdravotního stavu (30 %), osamělost (30 %), stud (29 %), **potíže ve vztazích** s ostatními (24 %), **vina**, pocit, že za to můžu (23 %), finanční, materiální **ztráty** (23 %), fyzická **bolest** (13 %), ztráta pomoci a podpory (12 %), jiné problémy (11 %).

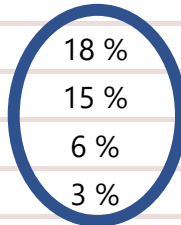
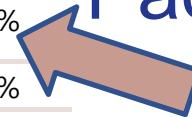
Podíl obětí jednotlivých typů EAN (CZ, věk 65+, N= 2685)

Označení pachatelé EAN (Sloupcová %)

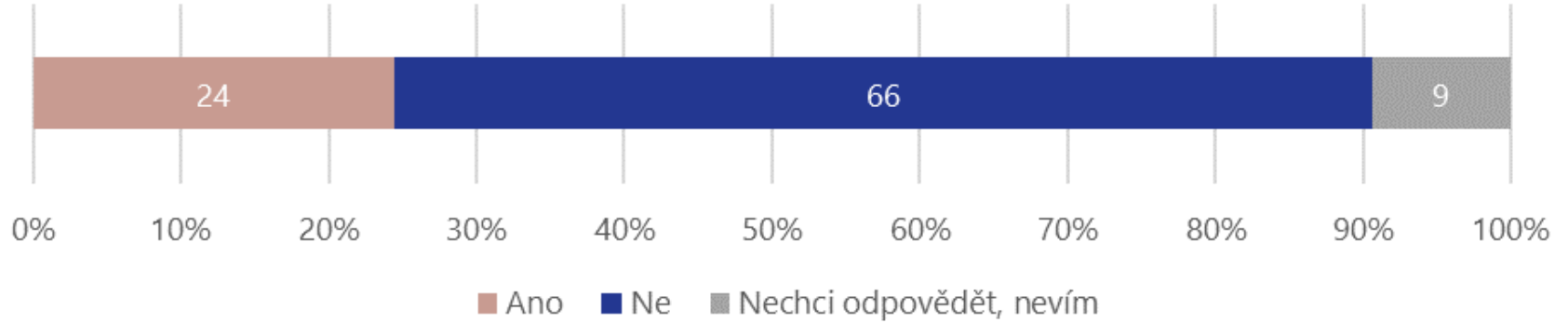
	Celkem*	Zanedbávání	Finanční	Emoční, fyzické, sexuální	Omezování osobních práv
	N= 1435	N= 176	N=403	N=609	N=247
Partner/ka nebo manžel/manželka	17 %	10 %	12 %	17 %	31 %
Dcera	10 %	18 %	12 %	5 %	14 %
Syn	13 %	15 %	16 %	10 %	13 %
Snacha	4 %	6 %	4 %	3 %	6 %
Zet'	3 %	3 %	3 %	3 %	4 %
Rodiče / nevlastní rodiče	1 %	0 %	1 %	2 %	0 %
Vnouče	5 %	14 %	7 %	1 %	3 %
Jiný příbuzný (sourozenec, synovec, netař, bratranec atd.)	7 %	3 %	10 %	6 %	6 %
Někdo jiný, koho blíže znám (např. bývalý partner, přítel, známý, kolega)	8 %	5 %	8 %	9 %	6 %
Soused/ka	4 %	7 %	1 %	5 %	4 %
Pečovatel/ka, ošetřovatel/ka / zdravotní sestra domácí péče	1 %	3 %	1 %	0 %	1 %
Jiná osoba	11 %	9 %	18 %	10 %	4 %
Nechci odpovědět, nevím	16 %	7 %	5 %	30 %	8 %
Celkem	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Pachatelé

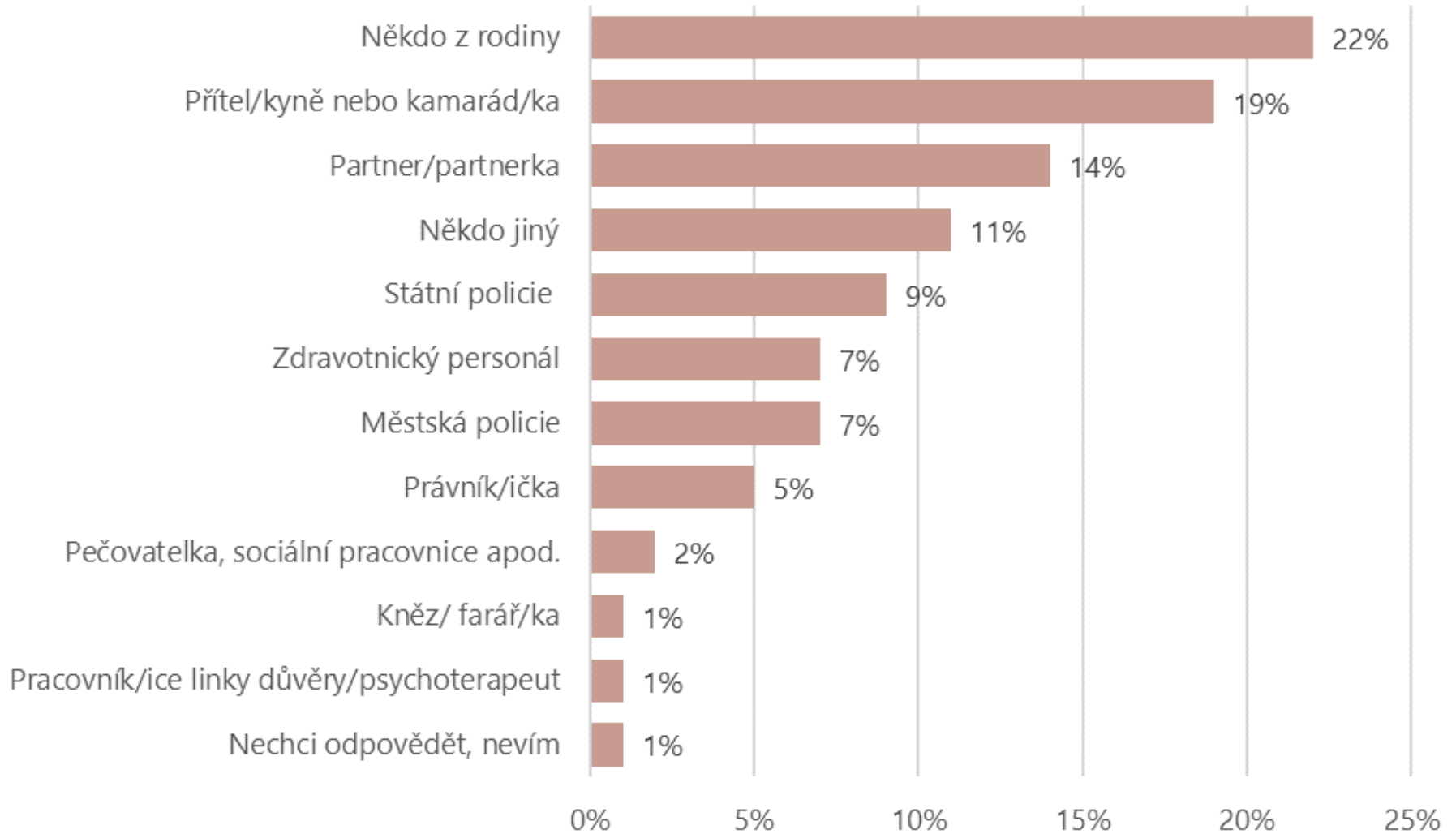

Nahlášení incidentu EAN. Oběti, N=1072

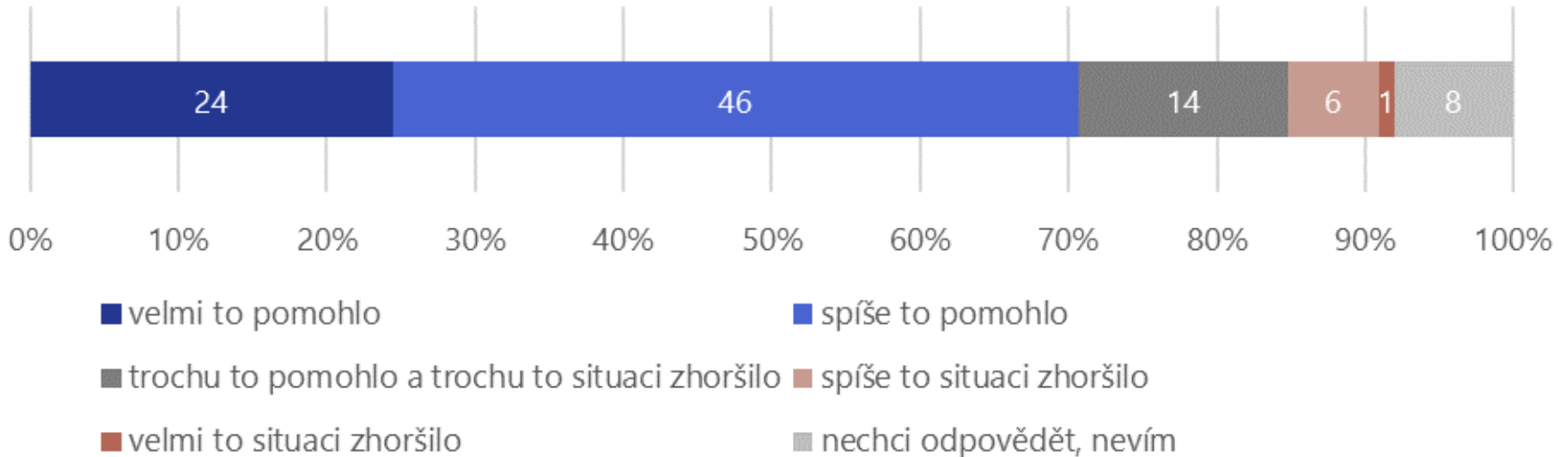

Osoby, s nimiž oběti mluvily o incidentu EAN

Pocit, zda nahlášení incidentu EAN pomohlo. Oběti, co EAN nahlásily, N=262

Z jakých důvodů o tom s nikým nemluvil(a)?

událost se zdála příliš banální (52 %); nikdo s tím **nebude moci nic dělat** (44 %), nechtěl jsem, aby se do toho někdo vměšoval (44 %), nechtěl jsem ublížit svým blízkým (37 %), nechtěl jsem poškodit pověst rodiny (30 %), nikdo by mi **nevěřil** (26 %), styděl jsem se (26 %), **strach** z pomsty (18 %), nechtěl jsem pachatele potrestat (16 %), jsem **závislý na pomoci** pachatele (15 %) nebo jiné důvody (8 %).

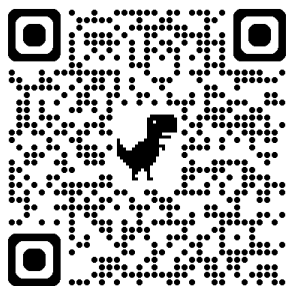
stud
„Soukromá
záležitost“
nedůvěra v
systém
závislost

Souhrnná výzkumná zpráva

Výsledky výběrového šetření RESTABUS

Inovativní cesty definice, měření prevalence
a řešení seniorského abusu v ČR

Autorský kolektiv
Mgr. et Mgr. Klára Reimerová
Mgr. et Mgr. Marcela Petrová Kafková, PhD.
Mgr. Lucie Vidovičová, PhD.

Metodika

Široká definice seniorského abusu

Fenomén týrání, zneužívání, zanedbávání
a dalšího nevhodného jednání a zacházení s muži
a ženami ve vyšším věku (EAN). Typologie, detekce,
prevence a intervence

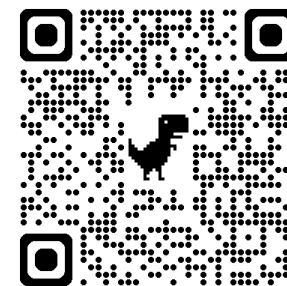
Autorský tým
MgA. Jan Lorman
Mgr. Jaroslava Prchalová
MUDr. Zdeněk Kalvach, CSc.
Mgr. Lucie Vidovičová, PhD.

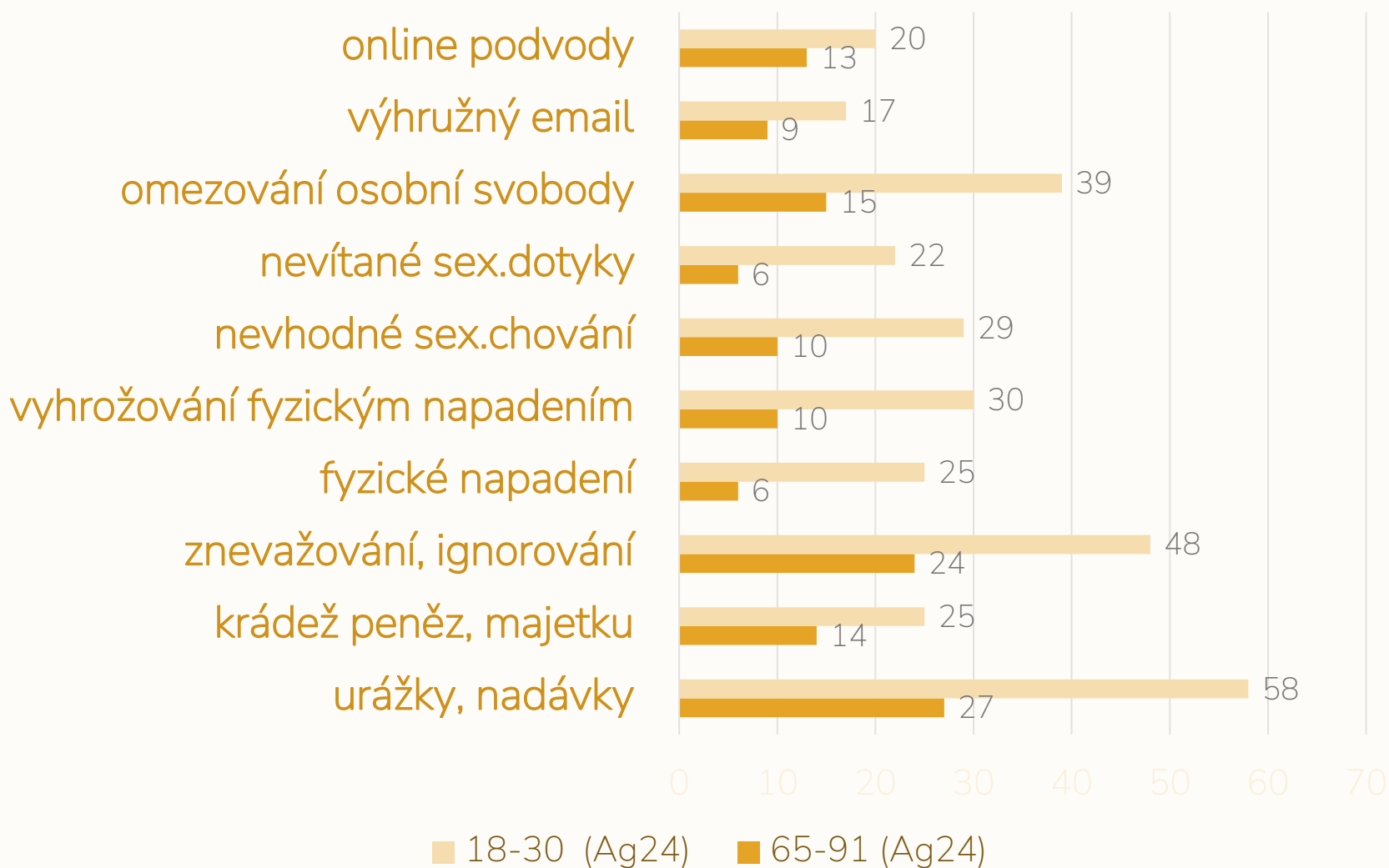
METODIKA

Aplikace principů restorativní justice do systému řešení seniorského abusu

Autorský tým
Mgr. Anna Korandová
Mgr. Tereza Řeháková
JUDr. Bc. Sylva Řezníková, Ph.D., MA
Jakub Novák

Násilí – generačně sdílená zkušenost

Projekt: FEANCI

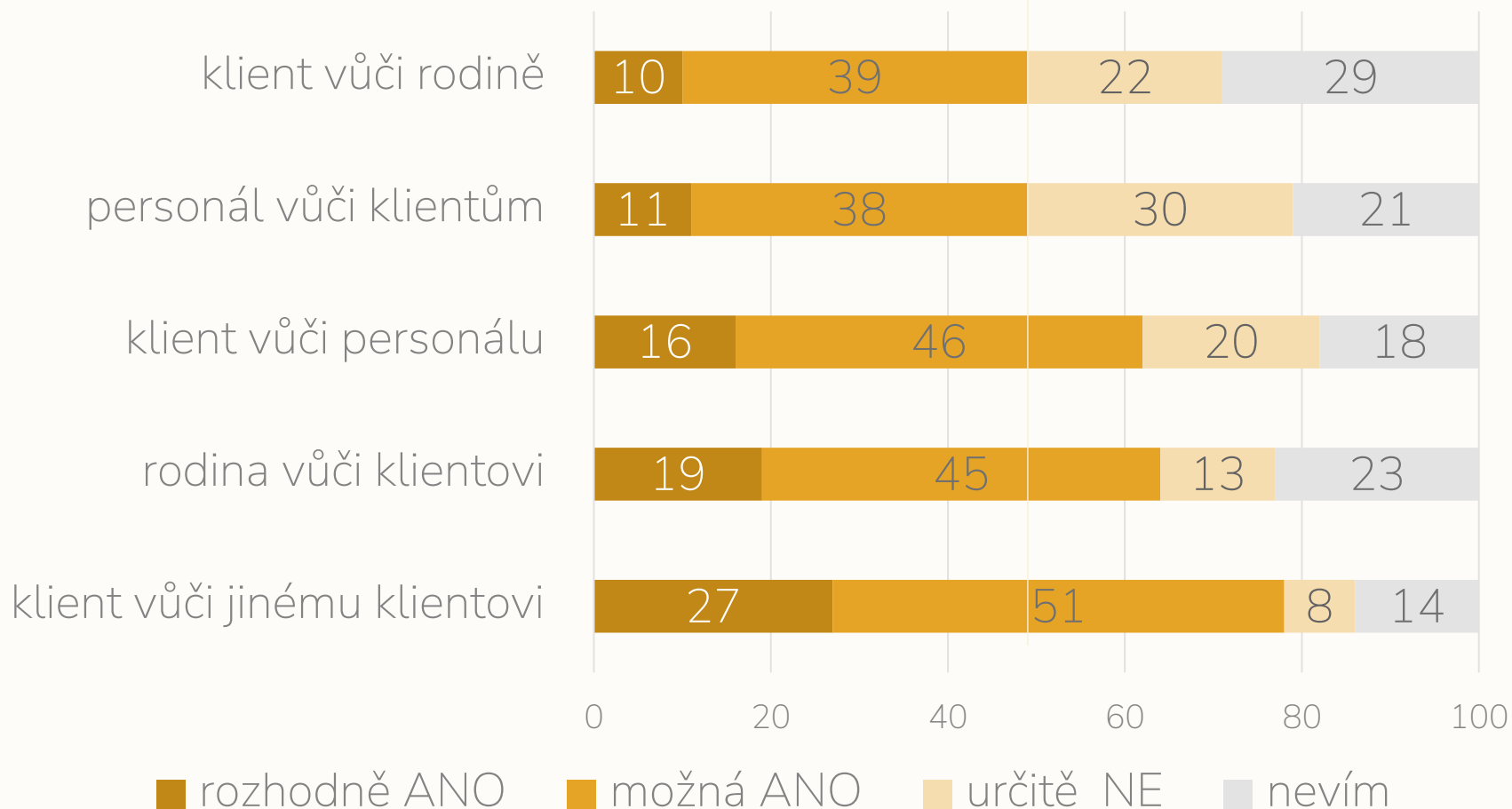
Fenomén EAN (týrání, zneužívání a špatného zacházení se seniory) v kontextu sociálních služeb v ČR: inovace v detekci, prevenci a péči (9/2023 – 09/2026 TQ01000510 TAČR program Sigma)

- zaplnit bílá místa poznání, policy tvorby a praxe na základě vícezdrojového aplikovaného výzkumu dosud neznámého podílu výskytu fenoménu EAN v institucionálním kontextu,
- nabídnout odhad sociální a ekonomické zátěže,
- zanalyzovat ve veřejném prostoru obsažené vlivy, spoludeterminující jeho řešení;
- unikátní test inovativní metody detekce násilí, špatného zacházení a podrývání důstojnosti seniorů a seniorek s využitím kresby,
- vytvořit Metodiku prevence týrání seniorů v kontextu sociálních služeb s cílem podpořit tvorbu koncepčních a strategických dokumentů a opatření... (Akční plán EAN / STRAPS; (ne)legislativní opatření; veřejný obraz EAN)

Výzkumný vzorek

- N = 973 (93 % ženy)
- personál domovů pro seniory a domovů se zvláštním režimem
- on-line dotazníkové šetření (adresář MPSV)
- sběr dat 12/2024 - 1/2025
- velikost zařízení – počet klientů
 - do 49: 22 %
 - 50-99: 40 %
 - 100-149: 24 %
 - 150+: 15 %
- typ zařízení
 - DpS i DZR – 49 %
 - DpS – 29 %
 - DZR – 22 %
- zřizovatel
 - kraj – 51 %
 - město – 39 %
 - církev – 6 %
 - soukromé – 3 %
- respondent
 - pracovník/ce přímé péče
 - sociální pracovník/ce
 - vedoucí pracovník/ce
 - zdravotní sestra
 - ředitel/ka

Řekl/a byste, že v DpS a DZR (obecně) NĚKDY dochází k nějakým formám špatného zacházení, násilí, zanedbávání v těchto vztazích:

Percepce / hlášení EAN: původce jiný klient (%)

dle pachatele hlášeného zaměstnanci DpS a DZR

		OPAK	VÝJIM
finanční	bez dovolení používal majetek nebo peníze klienta	7	30
	klienta vydíral kvůli penězům nebo majetku	0,8	8
	nenechal rozhodovat o penězích/ nekoupil věci	0,8	7
	ukradl klientovi peníze nebo majetek	2	19
emoční a psychický	vyhrožoval klientovi tváří v tvář, že mu fyzicky ublíží	4	37
	klienta urážel nebo mu nadával	15	58
	klienta znevažoval nebo opakovaně ignoroval	10	47
	bránil klientovi ve styku s dalšími lidmi, na kterých mu záleží	0,5	11
	zničil něco, co klientovi patřilo	3	38
fyzický	klienta nějakým způsobem omezoval	2	22
	klienta udeřil nebo jinak napadl	2	28
	podal záměrně příliš mnoho léků		0,3
sexuální	vůči klientovi narážky se sex. podtextem /jemu nepříjemné)	2	24
	nevhodně klienta odhaloval, vystavil jinému sex. nátlaku	0,4	5
	dotýkal se klienta sexuálním způsobem proti jeho vůli	0,9	9
	nutil klienta k sexu	0,1	3

Percepce / hlášení EAN: původce příbuzný (%)

dle pachatele hlášeného zaměstnanci DpS a DZR

		OPAK	VÝJIM
finanční	bez dovolení používal majetek nebo peníze klienta	10	33
	klienta vydíral kvůli penězům nebo majetku	5	30
	nenechal rozhodovat o penězích/ nekoupil věci	17	44
	ukradl klientovi peníze nebo majetek	2	25
emoční a psychický	vyhrožoval klientovi tváří v tvář, že mu fyzicky ublíží	0,1	9
	klienta urážel nebo mu nadával	3	35
	klienta znevažoval nebo opakovaně ignoroval	6	35
	bránil klientovi ve styku s dalšími lidmi, na kterých mu záleží	3,3	30
	zničil něco, co klientovi patřilo	0,4	13
fyzický	klienta nějakým způsobem omezoval	0,4	7
	klienta udeřil nebo jinak napadl	0,3	3
	podal záměrně příliš mnoho léků	0,4	3
sexuální	vůči klientovi narážky se sex. podtextem (jí/jemu nepříjemné)		1
	nevhodně klienta odhaloval, vystavil jinému sex. nátlaku		2
	dotýkal se klienta sexuálním způsobem proti jeho vůli	0,1	1
	nutil klienta k sexu	0,1	0,4

Percepce / hlášení EAN: původce kolega/kolegyně (%)

dle pachatele hlášeného zaměstnanci DpS a DZR

		OPAK	VÝJIM
finanční	bez dovolení používal majetek nebo peníze klienta	0,4	5
	klienta vydíral kvůli penězům nebo majetku		0,3
	nenechal rozhodovat o penězích/ nekoupil věci	1	12
	ukradl klientovi peníze nebo majetek	0,2	5
emoční a psychický	vyhrožoval klientovi tváří v tvář, že mu fyzicky ublíží	0,2	2
	klienta urážel nebo mu nadával	1	17
	klienta znevažoval nebo opakovaně ignoroval	2	23
	bránil klientovi ve styku s dalšími lidmi, na kterých mu záleží	0,1	2
	zničil něco, co klientovi patřilo	0,3	11
fyzický	klienta nějakým způsobem omezoval	0,5	5
	klienta udeřil nebo jinak napadl		2
	podal záměrně příliš mnoho léků	0,1	2
sexuální	vůči klientovi narážky se sex. podtextem /jemu nepříjemné)	0,1	1
	nevhodně klienta odhaloval, vystavil jinému sex. nátlaku		3
	dotýkal se klienta sexuálním způsobem proti jeho vůli		0,4
	nutil klienta k sexu		0,1

Percepce / hlášení EAN: původce JÁ (respondent/ka)(%)

dle pachatele hlášeného zaměstnanci DpS a DZR

		OPAK	VÝJIM
finanční	bez dovolení používal majetek nebo peníze klienta		0,5
	klienta vydíral kvůli penězům nebo majetku		0,1
	nenechal rozhodovat o penězích/ nekoupil věci	0,7	3
	ukradl klientovi peníze nebo majetek		0,1
emoční a psychický	vyhrožoval klientovi tváří v tvář, že mu fyzicky ublíží		0,1
	klienta urážel nebo mu nadával		0,8
	klienta znevažoval nebo opakovaně ignoroval		5
	bránil klientovi ve styku s dalšími lidmi, na kterých mu záleží	0,1	0,5
	zničil něco, co klientovi patřilo		3
fyzický	klienta nějakým způsobem omezoval		1
	klienta udeřil nebo jinak napadl		0,2
	podal záměrně příliš mnoho léků		0,3
sexuální	vůči klientovi narážky se sex. podtextem /jemu nepříjemné)		
	nevhodně klienta odhaloval, vystavil jinému sex. nátlaku		0,3
	dotýkal se klienta sexuálním způsobem proti jeho vůli		0,2
	nutil klienta k sexu		

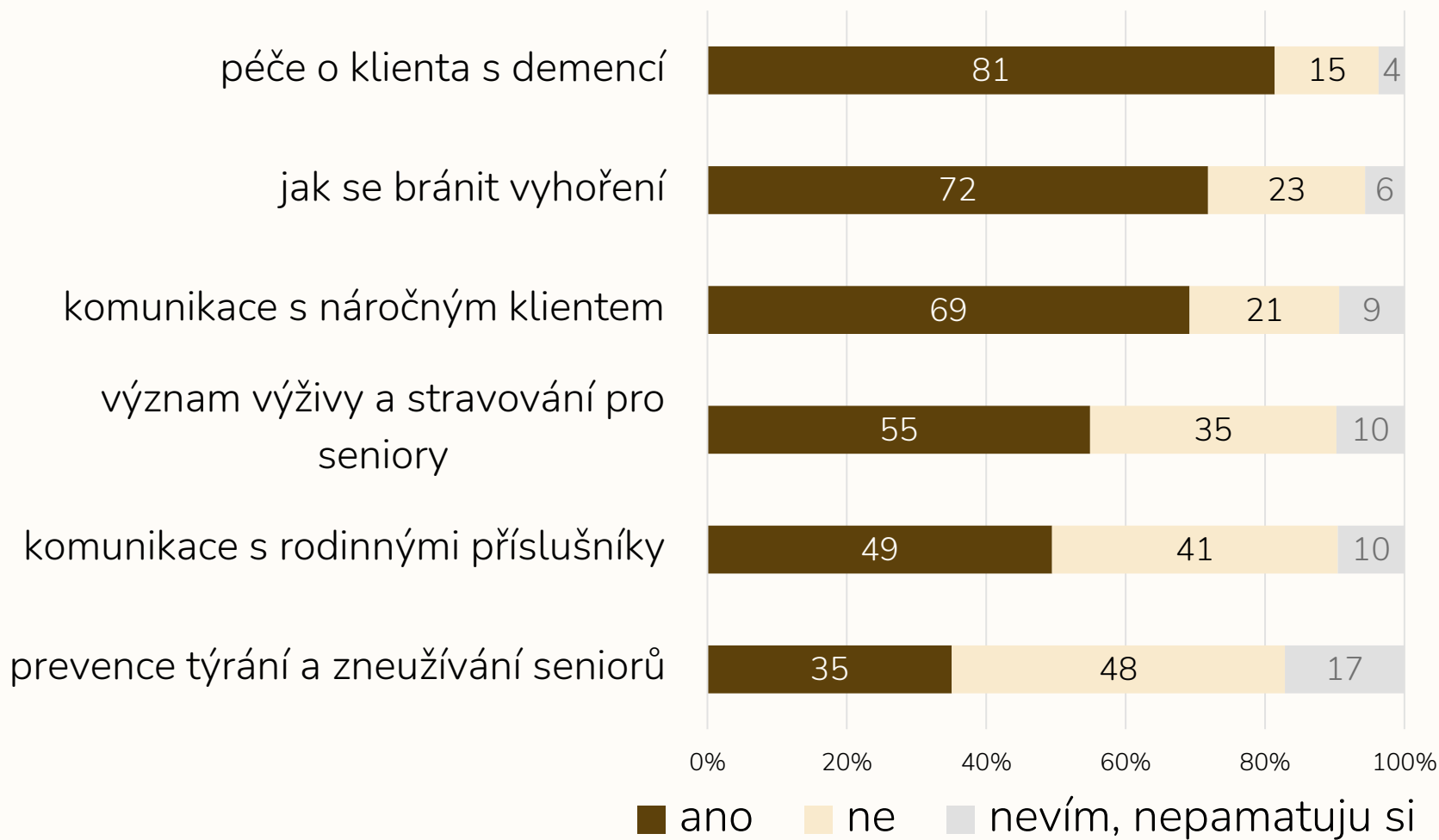
Důvody pro nenahlášení a neverbalizování incidentu (v %)

...incident vyhodnocen jako příliš **banální** (28 %), nikdo **nebude schopen** se situací nic udělat (16 %), obavy z **pomsty** (12 %), nikdo by mi nevěřil (10 %), **stud** nebo pocit viny (8 %), nechci poškodit **pověst DpS** (8 %), nechci aby se do toho další zapojovali (8 %), nechtěl/a jsem způsobit, aby pachatelk/a šla do vězení nebo byla nějak jinak **potrestána** (5 %)...

- banalita
- nedůvěra v systém
- stud, obavy
- ochrana před nevhodným řešením

Školení personálu ve vybraných tématech péče (v %)

Absolvoval/a jste nějaký kurz či školení na následující témata?

A/HRC/RES/54/13

Human rights of older persons - Rezoluce přijatá Human Rights Council dne 11. 10. 2023

Report nezávislé expertky pro práva starších lidí C. Mahler (A/HRC/54/26):

6. Vyzývá všechny státy, aby **zavedly a/nebo posílily účinné mechanismy nápravy a zajistily všem starším osobám, které se staly oběťmi a přeživšími násilí, zneužívání a zanedbávání**, a starším osobám, které jsou vystaveny **diskriminaci na základě věku**, pohlaví, rasy nebo zdravotního postižení nebo z jiných důvodů, **přístup ke spravedlnosti** na rovnoprávném základě s ostatními, včetně právní pomoci a podpory, jakož i přístupných a věku přiměřených soudních řízení...

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g23/213/65/pdf/g2321365.pdf?token=gknbDyLWVwIEcL9qdJ&fe=true>

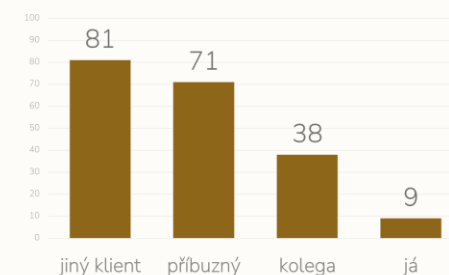
Projekt FEANCI

Fenomén EAN (týrání, zneužívání a špatného zacházení se seniory) v kontextu sociálních služeb v ČR: inovace v detekci, prevenci a péči

<https://www.rilsa.cz/projekty/feanci/>

Zaměstnanci hlášená celková „prevalence“ EAN (%)

dle pachatele označeného zaměstnanci DpS a DZR

rilsa

13

MASARYKOVA
UNIVERZITA

GERONTOLOGICKÝ
INSTITUT

IRJ:

FEANCI

Podpořeno projektem TQ01000510 Fenomén EAN (týrání, zneužívání a špatného zacházení se seniory) v kontextu sociálních služeb v ČR: inovace v detekci, prevenci a péči (FEANCI; <https://www.rilsa.cz/projekty/feanci/>), který je spolufinancován se státní podporou Technologické agentury ČR v rámci Programu SIGMA. Projekt RESTABUS je společným projektem MPSV, FSS MUNI, GI a IRJ. Více o projektu zde: <https://www.fss.muni.cz/vyzkum/resene-projekty/61207> (podpořeno TA ČR TL05000516).

RESTABUS